

Вукашин М. Цонић рођен је 1935. у црнотравском селу Брод, махала Белчине. После дипломирања на београдском Правном факултету, поред редовних послова у струци, интезивно се бавио књижевном и новинарском делатношћу. Романсирана хроника *Далеки бели путеви* (Лесковац, *Наша реч* 1969) је, у ствари, споменик свим логорашима фашистичких концентрационих логора у Норвешкој. Као да је и сам био логораш, успео је да сугестивно и живо наслика време фашистичког мрачњаштва, мучног логоровања, ноћних траума логораша... У збирци прича *Укус земље* (1971), Цонић дочарава црнотравске гудуре, печалбарство и горштачки менталитет својих земљака. И сам поникао на тој планинској врлети, на једном месту у причи *Олупина*, каже: Крв ми се претвара у планинско врело, клокоће, удара у слепоочнице, у мозак. Свој таленат је потврдио и на многобројним конкурсима низом награда за кратке приче и драме. Роман *Пре зоре* је посмртна заоставштина на чијој доради би аутор сигурно још радио. Међутим, и овакав какав се презентира јавности, он носи пуно животних факата и истине о једном историјском чину.

Саша Хаџи Танчић

ДАЛЕКИМ БЕЛИМ ПУТЕВИМА ОД ЦРНИХ ПЛАНИНА ЧЕМЕРНИКА ДО НОРВЕШКЕ

Приступ прозном делу Вукашина М. Цонића

Вукашин М. Цонић је мало познат данашњој читалачкој јавности. За живота је објавио две књиге, док је трећа издата меморијално, и о њему се може говорити из неког другог према неправедно заборављеном писцу, као и о аутору који је оставио за собом, ако не опсежно, а оно пажње вредно дело. Кад се данас помене његово дело у Лесковцу оно много не казује. Тек старији ако се сећају њега и његових проза, које су и раније скренуле пажњу на себе. За младе и млађе, Цонић је као писац готово непознат, а једва ако знају за њега и у његовом ужем завичају, Црној Трави.

За приповедача Вукашина Цонића знало се, међутим, у Београду и Сарајеву. Његове кратке приче су објављиване у листовима и часописима, награђиване су, о њему се говорило у више прилика. Исто тако знало се за његову новинарску делатност, а прави спој литературе и публицистике остварио је управо романсираној хроници *Далеки бели путеви*.

Зашто је дело Вукашина Цонића остало недовољно познато и признато? Можда су њега сматрали као регионалног писца који је писао о својој најужој средини и затворио се у њу. Али нису ни у Црној Трави имали много више интересовања за њега, а и у Лесковцу је остало недовољно приказано и осветљено.

За Вукашина Цонића се може рећи да нас не обавезује само да се навраћамо на његово дело. Његове кратке приче су пажње вредна остварења, која могу да се нађу у једном критичком избору или антологији прозе лесковачких писаца или проза о Лесковцу у временском распону читавог двадесетог века. Цонић је био даровит стваралац, који је дубље проницао у душе свог црнотравског сељака и печалбара. По томе, он је био регионалан писац, и готово сви његови мотиви покупљени су под заједничким насловом књиге *Укус земље*. Цонић је млад умро и није имао времена да оствари пуну меру своје даровитости. Десетак прича из његовог необјављеног опуса, већ награђених на ондашњим југословенским конкурсима, дакле цела једна књига, може да издржи и строжији критеријум савремене читалачке јавности.

Но, наравно, уђемо ли у генезу те литературе, ако књижевно-историјски осветлимо његове започете и пређене путеве, не искључује сев могућност увида да је један писац таквог карактера такође широк по тематском и жанровском испољењу, када продубљује своје мотиве и износи из њих на видело оно историјско и животно општељудско. *Далеки бели путеви* и *Пре зоре* нису оскудна проза фолклора и етнографских равни, попут *Укуса земље*, већ савремена проза, мање или више, попут оне какве се неговала после Другог светског рата. Вукашин Цонић се као млад прозни писац развијао под утицајем ратне литературе тога доба.

Појавом Вукашина Цонића, први пут у лесковачком књижевном миљеу посматра се живот из једног новог, сасвим реалистичког угла логораша, слично тадашњој херојици и неком, готово митском прилажењу човеку који се, интерниран у далеку Норвешку, одупире далеко већим силама од себе. Тај човек се бори надчовечански за свој људски и национални опстанак, да би могао слободно да живи.

У то време објављени *Далеки бели путеви* у многим одударују и по стилу, и по мотивима, и по поступку обликовања, од дотадашње

оскудне и архаичне прозе у Лесковцу, која је углавном приказивала обичаје и причала анегдоте. Цонићева романсирана хроника приказује трагичну судбину интернираца као да је, што је с правом примећено, и сам био логораш. Али са овим делом Вукашина Цонића као да се прекида и та танка традиција. Настаје опет дуго затишје које за разлику од онога ранијег није плодно ни романсираним хроникама гледано у жанровском смислу.

Проћи ће равно деценија да се поново објави прозно казивање Вукашина Цонића о логорима, сада посве романсирано, под насловом Пре зоре. Као да је та понорница од Далеких белих путева до Пре зоре дуго текла, и губила се, испод наслаганих година живота аутора, да, најзад, потече новим млазом; али без аутора, постхумно.

Вукашин Цонић је био крвније повезан са својом средином, некако и аутобиографски тесно преплетен с њом. Рожен на селу, стално је живео у граду, али је непрестано био везан за своје село Брод у махали Белчина, за своје порекло, постојбину, у којој је често са сентименталношћу навраћао. Одлазећи тамо и гледајући често те своје сељаке на градским пијацама, као да се дивио тим "митским" јунацима у борби за национални и људски опстанак. Са много осећања приступио је наш приповедач оскудној, негостољубивој природи црних планина Чемерника.

Вукашин Цонић књижевно је смислио стварност црнотравског села какву је он видео и доживео у годинама пре и после Другог светског рата. Осим те његове оријентације, нарочито што се тиче теметике на једном савременијем плану, могао је да допринесе и његов љубавни роман, који је могао да га усмери у многоме новом ауторском правцу, али је остао у рукопису, до данас необјављен. Колико се добрано сећам, љубавна потка романа није нимало идилична.

Мотив љубави је присутан у више Цонићевих прича, без обзира на то у каквим се животним стешњеностима налазе његови јунаци. Те су љубави једноставне, природне, под присмотром и стегом неумољивог патријархалног морала. И љубавна потка романа Пре зоре је трагична. Биолошка осећања угрожености и опстанка у човеку сукобљавају се са суровим законима живота у логору, без наде, без повратка.

По овоме роману, и још по романсираној хроници Далеки бели путеви, Вукашин Цонић је показао да није био краткога даха, да се могао упустити у широке и обухватније жанрове. Жанровској разноврсности доприноси и податак да се огледа и у драми. Несумњиво најуспешније Цонићево дело су Далеки бели путеви, једна шира мапа позадине ратних догађаја 1941-1945. године у Србији, уметнички документ, литерарни угао животних догађаја. У њему је верно, и непатетично, ухваћена слика времена, која је означила једно ратно раздобље. Основни проблем егзистенције, толико присутан код овог приповедача, највише је дошао до изражаја у делу Далеки бели путеви, али и у низу прича у којима је испољио све лепе особине свог прозног писма, а са њима неке основне проблеме јужносрбијанског топоса Црне Траве. Прерано је завршио свој живот (у 45. години), оставивши за собом празнину и тугу пријатељима, али уз сећање и књижевно дело, које остаје за нас, за књижевну историју Лесковца; и шире.

Саша Хаџи Танчић

О ИЗДАВАШТВУ У ЛЕСКОВЦУ

Како унети више реда у издавачку делатност, будући да је у Лесковцу имамо веома неорганизовану и неутемељену у праве основе? Како наћи прави пут (или путеве) за решавање ове важне

делатности према потребама наше средине? Да ли потребан посредник у њеној организацији и развоју, заправо ко у име Општине и града регулише штампање књига и публикација у чијем финансирању у целисти или одређеним износом учествује локална самоуправа? Чему дати предност: аутору, издавачу, пласману или финансијеру, да би таква делатност била што ефикаснија и друштвено регулисана и оправдана?

Структура савременог издавања књига и публикација поставља нашој средини нове захтеве. Издавачу је раније било важно да познаје домаћу и страну литературу, да уме да цени рад аутора, да има изграђен уметнички укус, да поседују општу културу. Затим се томе придружила потреба познавања специфичности уредничког рада и разлучивања заслуга и грешака уредника у програмском и концепцијском смислу. Данас су задаци издавача осетно тежи и захтевају познавање различитих области савременог света. Стваралаштву нове епохе, на почетку 21. века, мора да одговора и издаваштво нове епохе.

Издаваштво данас одвија се, пре свега, у новим графичко-техничким условима; процес производње књига је веома поједностављен и олакшан, па је све остало такође поједностављено до те мере да изгледа да њиме могу да се баве сви и да се објављује све. Ваља ипак имати у виду да је овај наок лак, у ствари и данас необично сложен посао.

То се лако може пратити ако бацимо летимичан поглед на издања објављена у последње време. Али без обзира у којем смислу их ми вредновали, у безазленом одушевљењу или са иронијском критичношћу, остаје чињеница да ни по чему не прелазе преуске локалне средине у којој се штампају нити их средина прихвата као релевантан репрезент стварних креативних могућности у овој области. Пошто се за већину издања издвајају одређена средства из буџета локалне самоуправе, а она нису ни тако мала, поставља се питање о развоју издаваштва у Лесковцу, јер су досадашњи модели и видови прилично исцрпљени и некавалитетни.

У анализи и оцени издања у нашој средини примењују се критеријуми и аргументи, приступи и упоришта које је критичка мисао изградила у ранијим временима, у сусрету са издавањем књига и публикација другачијих потреба и циљева. Потребно је много духа, смелости и стручности да се уврежени видови избора рукописа и финансирање њихове објављивања замене новим мерилима вредновања, новом критичком методологијом испитивања и анализе, саображеним професионалном духу и карактери модерног издаваштва и стваралаштва у областима уметности, културе и науке. Нема амбициозних издавачких подухвата, доприноса издаваштва уопште, вредности по којима ће се овај стари српски град препоручити пажњи шире и најшире јавности.

Што се тиче одговорности средине према издаваштву или према областима стваралаштва које се њимњ испољава и продукује, треба најпре знати да се она не може поистветити са Општином и њеним руководственим структурама. Издаваштво се обраћа реалној или претпостављеној јавности. Под јавношћу се пак подразумева шири појам од локалне средине; све до међународне јавности или како радије говоримо – светске!

Али и наша средина, као свака друга, преко поједних органа, има право са своје стране и сходно својим компетенцијама да полази са гледишта својих грађана, што значи да провери да ли су издања која се нуде корисна и вредна; потребно је такође да испита и сазна да ли се и сам начин издавачке производње остварује најбоље што може, јер Општина, природом ствари, учествује у финансирању или комплетно финансира одређене пројекте и издања.

Због тога, не може више бити свеједно, да ли једна тако скупа делатност производи добра или лоша издања.

Требало би да буде у срећној ситуацији они који не зависе од тзв. Средстава из буџета. Али ми се данас овде бавимо повезаношћу интереса средине са ауторима и издавачима. Може се констатовати да се данас у Лесковцу доста пише и доста објављује, али

квантитет не гарантује квалитет.

Међутим, поред облика који се везује за технологију штампе постоји и облици везани за графичко-ликовну и техничку припрему рукописа до предаје у штампу. На томе раде ликовни и графички уредници, дизајнери, техничко особље – све њих карактеристике заједничка тежња да издање буде што професионалније и квалитетније опремљено и изведено. Десетине и десетине наслова у Србији сведоче о овој изузетно важној деоници рада на издању, међу њима поједина стају у ред најзначајнијих форми осмишљања изгледа књиге, док у техничко-графичком смислу показују достојно умеће, зрелост. Највећим делом, у Лесковцу, међутим, издања су изведена испод дозвољених стандарда. Настала је управо потреба да се пружи пуна потпора издањима првога реда, што подразумева доброг укуса, остваривање вишег ликовног нивоа. Управо подизањем графичко-стваралачких захтева деловаће се на подизање критеријума вредновања.

То значи да у овој средини коначно треба тежити свестраном димензионарању ове области. Склањајући се првенствено на Уређивачки одбор или Савет (пре свега, Уреднички колегијум или Редакцију) са самоиницијативним деловањем, наша Општина морала би да одреди видове садејства са оним ауторима и штампаријама који удовољавају највишим критеријумима и формама организованог издавања. Такође, да финансијску и друштвену подршку имају у пуној мери само аутори и приређивачи дела уметничке и културолошке вредности, пројекти од научног и стручног значаја, затим истраживања нових облика деловања и испитивања специфичних видова дизајнирања и ликовно-графичке опреме. Али првенствено за то да се води рачуна о самим рукописима који треба да угледају светлост дана. Избор рукописа морао би да буде крајње одговоран и стручан. Помоћ таквих дела, по основној замисли, тицала би се лектуре и редактуре, стручне обраде до штампе, потом у помагању пласмана таквих вредних књига по њиховом изласку из штампе.

Уреднички уред је у том погледу пресудан. Уређивање издања је најосетљивија област деловања, јер подразумева концепцију, пре свега; да се остварује са што више обзира, без интервенционизма и уплитања од којих може да се има само штета. Томе би морала да се посвети пуна пажња, због изузетне сложености стваралачке и, уопште, издавачке проблематике.

Покретање едиција, кола или билблиотека представља главни агенс испуњења и осмишљања издавачке делатности у Лесковцу, која треба да подржи Општина. Нопходно је такође да, у настојању да не буде заробљена институционалним ограничењима, споменути облици, све акције у издаваштву, требало би да се одвијају у наменској просторији у једном од објеката културе, да би се водила јединствена уређивачка организација и тежило заједничком циљу – стварању издавачког средишта вишег културног и стваралачког нивоа.

У библиотекама би се објављивала издања која заслужују и пажњу и похвале: у истом колу једне библиотеке штампале би се збирке огледа и есеја, антологијски избори и прегледи, песничка и прозна дела; дакле, жанровски различита, мада сродне по јединственом уређивачком концепту. Исто тако, брижним избором, имала би се у виду дела старије, новије и савремене књижевности, и не само дела настала у Лесковцу, а зашто не, и преведена дела аутора од изузетног значаја за нашу и светску културу. Сваки говор о нашем присуству у Европи незамислив је и без таквог доприноса ове средине, пошто право стваралаштво не познаје границе. Посебна пажња би се посветила провереним резултатима, методолошке поступности и плодотворности усмерености ка даљим истраживањима. Садашњи издавачки миље обележен је превасходно херметичком илузијом да је "сав свет" Лесковац. Зато Лесковца углавном нема на културној и књижевној мапи наше Републике и државе.

То све значи да су претензије велике. Напор би требало да буде још већи. А успех кроз извесно време највећи. Јасно је да се овако замишљеним потезом, који би се непрестано осмишљавао и

проширивао кроз деловање, такве амбиције могу остварити само пуном друштвеном подршком, јер је јасно да уредници не могу тај претешки терет понети искључиво на својим плећима. Пут који води ка успеху издаваштва у Лесковцу је онај исти пут који води виталном бићу праве културе и аутентичног уметничког, стручног и научног стваралаштва. Учествовати у овом послу, правим креативним снагама, стваралачким способностима и општинском подршком – то је залог успеха оних који ће се овог посла подухватити.

Душан А. Јањић

НЕСАЛОМЉИВИ ДУХ ЖАКА КОНФИНА

Душан А. Јањић

Чим се вратио у Лесковац, почетком 1921. када је био постављен за општинског лекара, Жак Конфино се укључио у културна и друштвена збивања у свом родном граду – и то двојако. С једне стране, као сарадник Лесковачког гласника, недељног листа који је почео да излази 1921, објавио је до 1936. када је отишао у Београд, на десетине и десетине чланака из области здравства, доприносећи, тако, здравственом просвећивању народа; објављивао је и приче и козерије, али и текстове који су се тицали локалних и културних прилика. С друге стране, као врстан интелектуалац, био је добродошао члан или председник, потпредседник, или члан Управног одбора низа лесковачких културних, културно-просветних и других друштва, удружења и установа. Покретац многих идеја и иницијатива, неуморан предавач на бројним трибинама: на Бачком универзитету у Гимназији, односно Реалци, у Грађанској касини (најстаријој лесковачкој културној установи), па у Француском клубу и другим друштвима, а посебно на Народном универзитету, несумњиво најзначајнијој културно-просветној институцији предратног Лесковца, Конфино је здушно радио на унапређивању културног и друштвеног живота у граду који се споро ослобађао провинцијалног, паланачког духа, учмалости и запарложености. Пратиле су га, при том, немале тешкоће, наилазио је на препреке, отпоре, сукобљавао се са менталитетом чаршилија и ћифти који су на сваки духовни напор и прегнуће гледали са неповерењем, сумњом, омаловажавањем, потцењивањем. Али се Конфино није дао; прихватио је, каткад пркосно, изазове који су га мамили на борбу.

Када је августа 1922. године Француски клуб, односно Друштво

пријатеља Француске, остао без председника, агилног професора Величка Живановића, по потреби службе премештеног у Алексинац, Клубу је претило гашење. Чланство се осипало и Клуб је упао у дубоку кризу. И онда је, крајем године, за председника изабран управо Жак Конфино, и Клуб се вратио из мртвих, стао брзо на ноге. Било је то, доиста, најбоље, чак спонтано за Клуб решење, јер тридесетогодишњи Конфино је већ стекао углед у граду, као лекар и јавни радник. Био је, уз то, носилац Албанске споменице и одличан зналац француског језика. С њим на челу, Друштво пријатеља Француске је повратило престиж који је имало и развило нове активности којима се обогатио културни живот у граду. Држана су предавања, приређивани концерти па и забаве које су, према оценама лесковачке штампе, важиле за најотменије, најелегантније, најуспелије. Сем тога, библиотека Друштва је успешно радила, француска школа такође, а организоване су и друге манифестације. Конфино је, природно, највећи терет поднео крајем марта 1925. приликом одржавања Француског дана, велике општејугословенске светковине приређене у част Француске, у знак захвалности за помоћ коју је пружила Србији у Првом светском рату и у спомен на одржавање Српског дана у Француској, тачно десет година раније. Конфино је председник Француског клуба до новембра 1926. године и може се рећи да је, заиста, дао крупан допринос раду овога друштва које је имало значајну улогу у развоју културе у Лесковцу онога времена. Задржао сам се дуже на овој француској епизоди у животу Жака Конфина, јер ни у једној биографији о овом нашем угледном суграђанину и пшисцу она није поменута; чак ни он није у интервијујима о томе говорио; а ипак француска компонента није била занемарљива у његовом животу и раду; мислим ту и на бројне посете Француској, на специјализацију у Паризу, предавања на француске теме, преводе и кореспонденцију на француском језику. Године 1926,. Конфина је чекао нови изазов. Силно га је привукла идеја о професионалном позоришту у Лесковцу и он је, заједно са још неколико лесковачких интелектуалаца, у првом реду са Сретеном Динићем, основао Градско позориште свгуста 1926. И није био само један од оснивача. Био је и мецена, финансијер позоришта коме држава и крупне лесковачке газде уопште нису притицале у помоћ. То се види из говора Жака Конфина приликом гостовања позоришта у Врању. Између осталог, он је тада рекао: "Лесковачко позориште је замисао, труд и дело лесковачких интелектуалаца. Када смо га стварали, наши Стинеси и Ротшилди (мисли се на лесковачке индустријалце, трговце и банкарe) су нас одвраћали, или нам се подсмевали, или нам прорицали брзу пропаст. Но, то није могло да нас уплаши и задржи од извођења наше замисли. За ово смо имали симпатије свих оних којима се не сведе све амбиције живота и рада у гомилању капитала". Лесковачко градско позориште се, нажалост, угасило почетком 1929. притиснуто многим проблемима, финансијским и артистичким. Било је то велико разочарање за Конфина, али се он није повукао из јавног живота. А могао је лепо да живи као сувласник Санаторијума са бројном клијантелом. Напротив, латио се новог подухвата. У Лесковцу је 1928. обновљен рад Народног универзитета, основаног још 1924. али нестало са друштвене сцене те исте године. Прва година обновљеног Народног универзитета била је катастрофална. Интересовање Лесковчана за предавања било је врло слабо и тадашњи, први председник Владислав Росић, директор Гимназије, предложио је да се Народни универзитет укине, сматрајући излишним његово даље постојање. У Конфину, је међутим, прорадио пркос. Одлучно се супротставио Росићевом предлогу, и Универзитет је наставио са радом са новом управом, и новим председником, наравно, Жаком Конфином. Али ни време Конфиновог председниковања, од новембра 1928. до јануара 1930. није се показало блиставим. И поред свих напора које је нова управа улагала, одзив публике био је и даље слаб. Томе је у доброј мери кумовао и део лесковачке интели-генције који је, уместо да подржи рад ове значајне културно-просветне установе, правило само сметње новој управи несувислим критикама.

То је у једном моменту додијало Конфину и он је поднео оставку. Међутим, његов труд није остао узалудан. Маја се, ипак, ухватила и Народни универзитет се није угасио. У почетку малобројна, публика се увећавала и у наредним годинама, предавања на Универзитету постала су насушна потреба многих Лесковчана. А, Конфино? Иако озлојеђен исходом своје мисије, он установи чији је до оставке био председник, није окренуо леђа. Штавише, и у томе је његова величина, свесрдно је помагао нову управу, поред осталог и многим предавањима која су пленила пажњу све бројније публике. На једној забави коју је Универзитет приредио почетком 1932. године да би се прикупила средства за отплату дуга насталог набавком пројекционог апарата зарад занимљивих предавања, Конфино је одржао поздравну реч у којој је бритко и духовито прочитао лекцију Лесковчанима, све у нади да ће их приволети да постану љубитељи Народног универзитета.

Испоставило се да је ова поздравна реч била зачетак његовог књижевног стваралаштва, јер се ускоро, као хумореска, нашла на страницама београдске Политике. И Конфино се окренуо новом изазову, искушењу да се огледа као приповедач, хумориста. И ређале су се његове приче у Политици и другим листовима, а 1934. појавила се и његова првакњига: Моји општинари. И опет, гадно разочарање. Конфиновца збирка прича дочекана је нож у лесковачким Недељним новинама. Аутор беспштедне критике, Јован Јовановић, узгред, оспорио је Мојим општинарима сваку вредност. Конфина је дубоко коснула ова критика, заболела га је до срца. Сваки други би се, вероватно, мануо књижевности, као Ћоравог посла; али не и наш, по Јованићевом мишљењу, неуспели писац. Конфино није поклекнуо духом и наставио је да пише несмањеном жестином.

Жак Конфино се годину и по дана после објављивања своје прве књиге одселио у Београд. Да ли је осетио да више није потребан Лесковцу, да му више није место у њему, да није прихваћен како заслужује? Али знамо да је силно волео свој родни град. Борио се стално да буде лепши, уљуђенији, културно уздигнутији.

Небојша Крстић

ТО КОД НАС НЕ МОЖЕ ДА БУДЕ (избор из поезије)

НЕ ЗОВИТЕ МЕ ПЕСНИК

*Не зовите ме песник,
Ја то за вас нисам.
Вама ћу бити друг ако желите,
Ја сам само обичан човек.*

*У мени тече црвена крв,
Као код свих људи.
И као сваки обичан смртник.
И ја имам свој век.*

*Једном ћу нестати заувек,
И ја ћу се исписати,
Исто као оловка ова,
Којом песму пишем.*

*Пишем о времену туге,
О љубави која срце ломи.
И о жени што не зна да воли.
Зато вас само једно молим.*

*Не зовите ме песник,
Ја то за вас нисам.*

Вама ћу бити друг ако желите.
Ја сам само обићан човек.

ИМА ЛИ ИГДЕ ИКОГ

*Има ли игде иког,
Још данас да ме чује.
Да ми ране лечи,
Срцу што болује.*

*Има ли игде оне,
Која би да ме воли,
И да ми љубав њена,
Не наноси горке боли.*

*Има ли игде руке,
Која би моју хтела,
Која би била срећна,
Кад би ме волела.*

*Има ли игде сунца,
Које би да ме греје,
И срећу целога света,
У моју душу сеје.*

*Има ли игде блага,
Које би да је моје,
Да га чувам у срцу,
Као и очи своје.*

*Има ли игде наде,
Којој се жељан клањам,
Ил` да се спасем,
И још јаче сањам.*

НИКОМЕ, НИКАД, НИШТА

*Ниједно ме склониште
Не прима у крило.
Ни топло огњиште.
Ни што срце снило.*

*Ниједне ме топле очи
Не крију у себи.
Потомак сам ноћи,
Признајем само теби.*

*Ниједне ми ноћас усне
Име не прозборе.
Ко сам ја сада.
Црне ме слутње море.*

*Никоме, никад, ништа
То сам једино био.
О љубави вечној
Само сам снове снио.*

ЈА ДРУГЕ ЉУБАВИ НЕМАМ

Знам желиш мајко сину свом,

*Да има љубав и срећу,
Туга се свила у срцу мом,
Да је преболим нећу.*

*У срцу мајко сина твог,
Свили се бол и туга,
Песма је део срца мог,
Ја немам бољега друга.*

*Пред тобом мајко грешан ја,
Склопљених руку молим,
Опрости мени грешном,
Још песмом знам да волим.*

*Зато мајко не криви ме,
Што тужне песме певам,
Јер осим песме веруј ми,
Ја друге љубави немам*

СЕНКА ЉУБАВИ ПРАВЕ

*У очима туге,
Мом мору дубоком,
Бесане ноћи дуге,
Теку својим током.*

*У телу без жара,
Мом свету без сјаја,
Живот снове вара,
Носи ме до краја,*

*На лицу без смеха,
Мом животу јаве,
Била је утеха,
Сенка љубави праве.*

*У животу без живота,
Мом царству без круне,
Ти си била та лепота,
Што ме сада куне.*

*Од срца без среће,
Осмеха без сјаја,
Нема туге веће,
А нема ни жара.*

Драган Тасић

**СТУДИЈА О ИНТЕРТЕКСТУАЛНОСТИ
Милена Стојановић "Књижевни врт Борислава
Пекића", Мали Немо, Панчево 2005.**

Милена Стојановић је у својој студији о Бориславу Пекићу пружила увид о теоријским домашајима интертекстуалности. Михаил Бахтин је у радовима о дијалошкој природи романа Достојевског постулирао да субјект не изриче неке једноставно властите ставове; тачка гледишта. На тај начин, као што су то мислили и Витгенштајн и Фуко, нико није у стању да изриче нешто што припада само њему, него казује и нешто друго и нешто страно, тако да се у сваки говор увлачи и неки други, туђи говор а дијалог се отвара не једно у одвојеним репликама, него је садржан већ у ономе што је само једна од две стране које комуницирају саопштила. Када су у питању књижевна дела, то би значило да је свако књижевно дело одговор на неко друго дело и да се и у дијасхронији и у синхронији могу успоставити релевантни односи између тек насталог остварења и књига које су му претходиле или биле савремене.

Идеја интертекстуалности, која се везује за име Јулије Кристеве, привукла је пажњу и других славних имена, као што је Ролан Барт; Барт је тврдио да је сваки текст интертекст, што значи да свако књижевно дело, било које да је врсте, има једну интертекстуалну димензију, од које много шта зависи. Али, ми имамо посла најчешће са текстом као текстом, мимо осталих текстова. Шта вреди сви ти могући сложени и раскошни односи интертекстуалности, ако их читалац и не примећује, пошто чита текст као текст? Отуда Милена Стојановић мора да прибегне једином решењу, а то је решење инветивног или обавештеног читаоца, онаквог каквог бисмо по старим и утабаним теоријским навикама назвали још и компетентним, . Искусним или једино пожељним читаоцем. Уз то, Милена Стојановић примећује да има дела која се баве претежно неким моделом стварности и настоје да "опонашају" ту стварност радије него да маниристички дају софистициране одговоре на изазове књижевних варијанти прошлости. У том смислу, дело Видосава Стевановића не би било тако погодно за испитивање интертекстуалности као дела Мирка Ковача, Данила Киша и Борислава Пекића.

Борислав Пекић је као грађански скептик подвргао разорној критици све видове утопија. Због тога је његово дело интертекстуалности у додиру са Орвеловим негативним утопијама "1984." Или "Животињска фарма", у првом реду Пекићева "Атлантида", "1999" и "Беснило". Пекић је у духу једног специфичног антрополошког песимизма закључио да су у људе усађени ретроградни генетички програми, који их осуђују на послушност, обожавање идола или, напоротив, на неразумне побуне и револуцију услед чега губе упориште и у оном малом простору освојене слободе који су протеклим вековима уз доста труда и муке отели од прождрљиве пучине историјских катаклизми. Милена Стојановић тврди да постоји прототекст, текст из којег се нешто узима, метатекст, аналогија прототекста у новом тексту, и на крају сам интертекст, што значи, као што је то тврдио Барт, сваки

текст у нужном односу према другим текстовима. Пекић је изнад свега мајстор цитата, а највише цитирани текст у историји литературе је текст Светог писма. Интертекстуалност није сводљива на појмове везе и утицаја, него је нешто више од тога. Цитирани текст, или интекст, најбезболније прихватамо као предмет цитирања уколико нису преузети мотиви и поступак другог аутора, што би довело у забуну читаоца у вези са потенцијалним епигонством и ауторским правима и што би нас нагнуло да мислимо о књижевним утицају; зато Пекић с мером и пажљиво цитира и тиме гради интертекстуалне односе. Студија Милене Стојановић на примерен начин испитује видове интертекстуалности у Пекићевом делу, иако није таксативна, па нема дословног набрајања свих случајева интертекстуалности у делу овог великог класика српске књижевности.

Вукашин Цонић

УКУС ЗЕМЉЕ

До умртвљене свести допрло је прво некакво далеко, нејасно зујање, које се постепено увлачило у Иванов мозак. Зујало је у глави, у телу, у свакој пори његове коже, која је сада личила на поцепани сељачки опанак, раскрвављен од дугог пешачења. Звук је постајао све јачи и прва мисао блеснула је као муња, као пуцањ: авиони! Напрезао је своје онемоћало тело и разбољени мозак да себи постави још које питање у вези са авионима, али му није полазило за руком. Осетио је како постаје део кругова, црвених, белих, плавих кругова, што се ковитлају, сударају, носе, уљуљукују у некакав чудан сан. Та чудна игра кругова наједанпут нестаје, одлази, очни капци се с муком подижу и свест поново почиње да оживљује.

"То ветар дува", помисли Ивана. "Хладан ветар". Сада су му очи биле широм отворене. "Па ја сам, изгледа жив. Сигурно сам жив кад осећам ветар и мирис јагорчевине". Покушао је да подигне главу. Туп бол у темену поново му је приковао главу за земљу. И даље је зујало, притискивало и као да гвоздене игле пробијају теме. Са напором је подигао руку. Осетио је нешто лепљиво између прстију. "Крв. Значи, рањен сам у главу", помисли. Затим је опипао другу руку, груди, ноге. Све је остало, изгледа, читаво. Сада је покушао да се сети откуда он овде у овом честару, у овом шипражју. "Ко је мене ранио?" Ветар м у је полако бистрио очи. Поново је подигао главу. Ишло је већ лакше. Глава је стварно несносно болела, али је нестајала магла испред очију. Око себе је видео само густо буково растиње, прошарано глоговима.

До Ивана је допрло некакво крклање, јечање самртничко. "То је онај Немац. Пуцао је у исто време кад и ја. Били смо шокирани изненадним сусретом. Гледали смо се запрепашћено неколико тренутака, неспособни да учинимо ма какв покрет. Као по договору дохватили смо се оружја. Тек што сам притиснуо ороз осетио сам тежак маљ по глави. Остао сам за длаку жив. А он вероватно умире."

Крклање је понекад личило на јаук, на дозивање. Иван није мога да чује речи јер су биле нејасне, неразговетне, а и њему самом још се мутило пред очима. Покушао је да устане. Презнојавао се, стењао, псовао, па ипак некако је успео да се усправи. Прихватио се дрвета да се не би срушио. Крклање је и даље допирало из правца где је лежао Немац. Иван је полако дохватио пушку која се на метар од њега уплела у грање. Несигурним корацима прилазио је Немцу. Тетурао се као пијан, али је ипак био спреман да пуца ако затреба. "Једноставно ћу дотући то псето које је хтело да ме

убије. Замало да од мене направи грудву земље. Лешинари би ми мкљуцали очи, кидали би ми месо као са цркнутог коња крај пута. Ни гроб свој не би имао. И нико не би знао где сам погинуо и како."

Немац је био Иванових година. Плавокос младић лежао је потрбушке са заривеним прстима у влажну земљу. Јечао је и мрмљао нешто неразумљиво.

"Боље ниси заслужио", полугласно рече Иван. "То ти и треба кад хоћеш нашу земљу. Ето ти сада земље колико хоћеш. Наједи се. Још мало, па ћеш и сам постати земља. Пробај укус наше земље". Ногом га је окренуо на леђа. Из устију и груди ишла му је крв. Готово сасирена, мрка крв, која је чудно, стравично заударала. На смрт је заударала... "Да пуцам? Зашто да пуцам? Да ти прекратим муке. Али, не. Нећу да пуцам. Ми не убијамо рањене. То радите ви, Швабе. За вас не постоје други људи. То сте само ви. И сто, да сам ја којим случајем на твом месту ти би мени лепо три-четири куглице у потиљак и да не трепнеш. А ја нећу да те дотучем. Оставићу те тако. Нека те вукови и лисице растргну."

Човек се полако покренуо. Иван је то добро видео. Мицао је уснама као да хоће нешто да каже, или да јаукне, али му је, изгледа, недостајало ваздуха. Онда је Иван чуо како младић изговара неко име. Клара, Сара, нешто у том смислу. Затим су очни капци почели лагано да се подижу. Када је угледао Ивана, партизана, као да је видео ђавола. Страх, ужас, преклињање, мржња, све је то Иван видео у очима плавокосог младића у делићу секунде.

"Слушај", говорио је Иван на немачком, "не плаши се, нећу поново да пуцам. Од тебе сам имао више среће. Ти умиреш и реци ми шта би урадио да си на мом месту?"

"Молим те, убиј ме!" промрмља Немац.

"Нећу да те убијем, ми не убијамо рањене."

"То није хумано".

"Хумано је да човек живи док може да живи. Док му се очи саме не угасе. Ми рањенима помажемо. То је наш закон. И ја ћу покушати да ти помогнем".

Подигао га је мало. Немац је болно јаукнуо, али су му очи биле широм отворене.

"Боље ме убиј", рече.

"Покушћу да те првијем."

Пронашао је мало завоја у својој курирској торби и нешто газе.

Ставио је газу на рану и два пута је обавио завојем. Страх је полако нестајао из плавих очију.

"Зашто то чиниш?"

"Знам шта би ти урадио, али ми нисмо бандити."

"Откуд знаш немачки?"

"Учио сам га на факултету."

"И ја сам студент. Био сам студент. Сада више нисам ништа... Баш ништа... И, знаш, хоћу да ми поверујеш, сигурно те не бих убио..."

"Можда. Уосталом, такав је рат. Људи престају да буду оно што јесу и постају звери. Уједају се, убијају, прождиру. Тако ти је то. Ето, ти умиреш на некој планини, ни име јој не знаш, ко зна колико километара од своје куће. А могао си да будеш тамо, међу својима, да завршиш студије и да живиш као човек. А овде ће те лешинари растргнути. Као стрвину некакву цркнуту крај пута од умора..."

Иван је ћутао и сам узбуђен овом горком истином. И негде дубоко у његовој свести рађало се нешто што је личило на сажаљење.

Младић је наставио да бунца. Иван је сада, јасно чуо како згрчена уста изговарају име "Клара". Нагнуо се над Немцем који се борио за ваздух.

"Реци ми шта за тебе значи та Клара? Мајка, сестра, девојка?"

"Клара... Клара... Моја девојка, вереница, све моје што имам. То је моја Клара... Мој живот и песма, вода и ваздух... Моје јутро и мој сан. Поздрави је... Пронађи је... Моли те чивек који умире... Не Немац који је хтео да те убије... Молим те ја... Ја Ханс..."

Уста су престала да се мичу. Тело се неколико пута тргнуло као од уједа змије, онда се склупчало.

Смрт га је узела.

Полако, тромо, Иван је зашао у шумарак...

**Оснивач
Народна библиотека "Радоје Домановић"**

**уређује
Саша Хаџи Танчић**

**Компјутерска Обрада
Милош Дедић
Иван Цветковић**

**Секретар уредништва
Катарина Станковић**

Лесковац, 2006 година

ISSN 1820-7022 (online)